

Kansalais- ja työväenopistojen liiton 90-vuotisjuhla 9.6.2009

Toimitusjohtaja Risto Parjanne, Suomen Kuntaliitto

Kansalaisopistot ovat eläneet ja elävät ajassa, kulloisiinkin tarpeisiin vastaten, juuriaan unohtamatta. Tässä onkin niiden vahvuus ja elinvoima. Kansalais- ja työväenopistot ovat vuosikymmenten kuluessa muuttuneet yhteiskuntatietouden jakamisen ohella myös erilaisten kulttuuri- ja taideharrastusten tarjoajiksi. Kehitystä voi pitää myönteisenä monipuolistumisena.

Vuodesta 1927 lähtien kunnilla on ollut tasavertaiset mahdollisuudet kehittää opistojaan kuntamuodosta riippumatta. Noihin aikoihin maamme väestöstä kaupungeissa asui noin 650 000 henkilöä ja maaseudulla noin kolme miljoonaa henkilöä.

Kansalaisopistot ovat pääosin kuntien ylläpitämiä. Monet kansalaisopistot toimivat alueopistoina. Vuonna 2009 kansalaisopistoja on 206, joista kunnan tai kuntayhtymien ylläpitämiä on 179 ja yksityisten tahojen ylläpitämiä runsaat 120.

Kunnallisten opistojen lukumäärä on huomattavasti vähentynyt viime vuosina kuntaliitosten seurauksena. Lisäksi jo useiden vuosien ajan on perustettu alueellisia ja seudullisia opistoja, joten opistojen lukumäärä on myös tämän seurauksena vähentynyt. Opistojen sekä ylläpitäjien määrä vähennee todennäköisesti jatkossakin.

Kansalaisopistot ovat osaltaan olleet ennakkoluulottomia edelläkävijöitä yhteistyössä ja palvelujen järjestämisen uudelleen organisoinnissa. Tällä saavutetaan toiminnan tehostumista ja kuntien vahvuuksien hyödyntäminen onnistuu paremmin. Palvelut voidaan turvata järkevällä työnjaolla. Kansalaisopistojen toiminta perustuu nimenomaisesti paikallisiin sivistystarpeisiin. Niiden toiminta ulottuu kaikkiin kuntiin ja on kieliryhmittäin kattavaa.

Kynnys osallistua kansalaisopistojen toimintaan on matala ja osallistumisen lähtökohtana on vapaaehtoisuus. Opistot toimivat lähellä kunnan asukkaita ja niissä on vuosittain noin 650 000 opiskelijaa. Opetustarjonnan suuntaamisessa otetaan huomioon eri kuntalaisryhmät, niin ikääntyneet, maahanmuuttajat kuin nuoretkin. Nuorten osallistuminen kansalaisopistojen toimintaan luo jatkuvuutta ja tukee osaltaan yhteisöllisyyttä. Kansalaisopistot voivat toimia joustavasti yhteistyössä sekä eri järjestöjen kanssa kuntien sosiaali- ja terveystoimen, liikuntatoimen ja muiden alueen kuntien kanssa.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan kansalaisopistojen toimintaa koskeva lainsäädäntö on nykyisellään toimiva, eikä lainsäädännön muutoksiin ole tarvetta. Kansalaisopistojen järjestämislupia ei tule säätää nykyistä yksityiskohtaisempina.

Kansalaisopistoilla on tärkeää rooli kunnissa sivistys- ja kulttuuripalvelujen tarjonnan kokonaisuudessa ja siksi on tärkeää, että sivistyspalveluja tarkastellaan alueella kokonaisuutena osana kunta- ja palvelurakennehanketta. Yleissivistävän sekä ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen verkon muutoksilla on vaikutusta myös kansalaisopistojen toimintaan. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat osassa maata ainoita aikuiskoulutuksen tarjoajia. Koulutustarjonnan alueellisesta tasapainosta tulee huolehtia ja säilyttää monipuolinen koulutustarjonta maan eri alueilla.

Valtionosuusjärjestelmän tehtävä on varmistaa opetus- ja kulttuuripalvelujen saatavuus ja järjestäminen erilaisissa toimintaympäristöissä. Päätökset rahoituksen kohdentamisesta tulee jatkossakin tehdä kuntien sekä ylläpitäjien toimesta. Valtionosuuksien ja -avustusten lisäksi kansalaisopistojen toimintaa rahoittavat ylläpitäjät eli pääosin kunnat, joiden panostus on ollut kasvava.

Valtionosuuden ja -avustusten määrän tarkistaminen vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelmassa esitetyllä tavalla vain määrävuosin ei ole kannatettavaa. Tämä johtaisi ylläpitäjän rahoituksen muuttumiseen usean vuoden ajaksi, mikäli suoritteita ei eduskunnan päätöksellä lisättäisi. Kuntaliitto ei myöskään kannata tulosrahoituksen käyttöönottoa.

V. 2007 kansalaisopistojen valtionosuuteen oikeuttavat kustannukset olivat 163 milj. euroa. Valtionosuus kattoi kuntien ylläpitämissä kansalaisopistoissa 46 % , kuntayhtymien ylläpitämissä 51 % ja yksityisten ylläpitämissä kansalaisopistoissa 55 % valtionosuuteen oikeuttavista kustannuksista. Esimerkiksi Porin kaupungissa valtionosuus kattoi 23,6 % ja Enontekiöllä 25,8 % valtionosuuteen oikeuttavista menoista.

On tärkeää, että kunnat luovat omaehtoista alueellista ja paikallista koulutus- ja kulttuuripolitiikkaa. Suurempi kuntakoko tai palvelukokonaisuus parantaa opetus- ja kulttuuripalvelujen järjestämisen edellytyksiä. Edelleen toki tarvitaan kuntarajat ylittävää yhteistyötä.

Koulut, kirjastot, kansalaisopistot sekä muun muassa erilaiset kulttuuri- ja liikuntaharrastukset muodostavat hyvän pohjan kuntalaisten hyvinvoinnille ja ovat osaltaan paikallisen identiteetin luojia. Opetuksen ja kulttuurin yhteiskunnalliset vaikutukset, kuten oppilaiden ja opiskelijoiden menestyminen myöhemmässä elämässään, käyvät ilmi vasta pitkän ajan kuluessa. Palveluiden vaikutukset näkyvätkin ihmisen koko elämän aikana. Palvelujen tuottavuudesta puhuttaessa tulisikin erottaa välittömät tulokset ja toiminnalla aikaansaadut pitkäaikaiset ja laaja-alaiset vaikutukset. Hyvinvointiyhteiskuntamme tulevaisuus turvataan panostamalla resursseja myös koulutukseen ja kulttuuriin. Niiden merkitys koko Suomen ja alueiden elinkeinoelämälle, ja hyvinvoinnille on lähivuosina entistäkin tärkeämpää.

Lopuksi haluan Suomen Kuntaliiton puolesta onnitella lämpimästi Kansalais- ja työväenopistojen liittoa. Olette tehneet erinomaista työtä kansalaisopistojen toiminnan tukemiseksi ja kehittämiseksi.